

LA IMMIGRACIÓ OCCITANA AL BERGUEDÀ (1580-1650) NOTES PER UNA APROXIMACIÓ PERCENTUAL

Isaac Soca i Torres

INTRODUCCIÓ. ELS PRECEDENTS MEDIEVALS

Aquest treball forma part d'un estudi més ampli, que ha tingut per objecte l'anàlisi del volum poblacional del Berguedà i de la seva evolució durant els segles XVI i XVII. La major part de la informació utilitzada ens l'han fornida els fogatges generals d'època moderna i, molt especialment, els pocs llibres sacramentals, que s'han conservat en algunes parròquies. Aquests registres han estat exhumats des de les seves primeres anotacions fins a 1650. D'aquesta forma, s'ha pogut estudiar –a grans trets, però sencera– l'evolució demogràfica anterior al canvi de signe, que suposà el brot epidèmic de 1651-1652. La valoració global, que es desprèn de tot plegat, és d'un creixement positiu del nombre d'efectius humans en terres berguedanes des de mitjan segle XVI, però amb una força especial durant la primera meitat del segle XVII. Precisament ha estat aquesta tendència a l'alça la que ens ha portat a qüestionar fins a quin punt aquest creixement es podia deure al factor immigratori¹.

1. ISAAC SOCA I TORRES: *Població i immigració occitana al Berguedà als segles XVI i XVII*, treball de recerca tutelat per obtenir el DEA, Universitat de Barcelona (Departament d'Història Moderna), Barcelona, 2001. En aquest treball es tracten també altres aspectes, com la problemàtica del coefi-

Com la resta de Catalunya, la comarca del Berguedà havia vist reduït el seu potencial demogràfic des de la gran pesta de mitjan segle XIV, que tingué uns efectes devastadors i molt perllongats en el temps. Per aquest motiu, Jordi Nadal i Emili Giralt, ja fa alguns anys, van atribuir el redreç demogràfic dels segles XVI i XVII a la immigració francesa. Els autors, però, en la seva recerca, utilitzaren fonts que no abastaven la totalitat del territori català i moltes comarques quedaren fora del seu estudi. És per això que nosaltres ens hem proposat incidir sobretot en dos aspectes: veure si les conclusions de Nadal i Giralt són extrapolables a la comarca del Berguedà² i examinar en quina mesura el creixement demogràfic experimentat en aquesta comarca durant els primers cinquanta anys del segle XVII es pot atribuir al corrent migratori de l'altra banda dels Pirineus. No ens aturarem, però, a analitzar quines van ser les causes que motivaren aquest flux de persones, car aquesta problemàtica possiblement s'hauria d'abordar, sobretot, des de les seves terres d'origen. Diguem també que, atès que la major part dels immigrants localitzats a la comarca provenen d'Occitània (amb l'excepció d'un borgonyó), utilitzarem indiferentment els adjectius *occità* i *francès* en les ratlles que segueixen.

És difícil precisar amb exactitud, quan va iniciar-se aquest corrent migratori a Catalunya, encara que hom pensa que va començar a adquirir una rellevància especial en començar el segle XV. Malauradament, la manca de documentació i d'estudis concrets és un dels obstacles més importants a l'hora de desembrollar la realitat d'aquest fenomen. No obstant això, al Berguedà disposem d'algunes dades que –tot i ser molt esporàdiques– poden ajudar-nos a confirmar aquesta hipòtesi. Així, Serra i Vilaró argumenta, que després de la gran pesta del segle XIV els cònsols i consellers de Bagà incentivaren l'establiment d'estrangers a la vila, garantint-los singulars franqueses i alliberant-los de càrregues. Citant documentació de 1380 diu:

cient transformador de focs o veïns en habitants i la inventariació dels registres sacramentals existents a la comarca anteriors a l'any 1650.

2. Jordi NADAL i Emili GIRALT, *La population catalane de 1553 à 1717. L'emmigration française et les autres facteurs de son développement*, París, 1960. Aquí hem utilitzat la recent traducció catalana *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*, Vic, 2000, p. 269.

“He trobat diferents compromisos de gent estrangera, fins de Narbona i Tolosa, que venien a residir a Bagà. Solien comprometre’s amb sagrament i homenatge per 10 anys, i el senyor, amb consentiment i voluntat dels cònsols, els feia francs de tales, ajudes, imposicions, toltes, forces, acaptés, túmuls i obres de la vila durant cinc anys”.

D’igual manera, a la vila de Berga n’hi trobem alguns: al febrer de 1383 Pere de Trullars va vendre una casa al tintorer Bertran Oriol *“oriundus loci de Maseres, comitatus Fuxense”*. El juliol del mateix any també trobem residint a la vila de Berga el pelleter Joan Biel i a la seva esposa Joana, originaris de la ciutat de Chartres, arquebisbat de Roanne. Ultra això, Serra i Vilaró menciona el contracte d’un pellaire del comtat de Comenge, que es llogà durant un any a Bagà a casa d’un mestre pellisser poc abans d’acabar el segle XIV, el 1393. De fet, aquestes notícies puntuals fan creure que els primers desplaçaments van ser protagonitzats majoritàriament per artesans i gent d’oficis especialitzats.

L’autor de les *Baronies de Pinós i Mataplana* remarca que l’atracció d’oficials a Bagà s’esdevingué sobretot després de 1348, *“la qual cosa –matisa ell mateix– ens fa suposar una mena de repoblació de la vila després d’aquella gran calamitat que delmà les tres quartes parts dels veïns”*. Malgrat tot, bona part d’ells només devia passar pel Berguedà temporalment i amb una clara preferència pels nuclis urbans que pels disseminats rurals. Aquest és el cas del sedasser Joan de Sant Pere, natural de Puigllorrenç, *“regne Francie”*, que per raó de malaltia va veure’s obligat a testar a Berga a favor dels seus fills Joan i Pere, l’any 1433. Entre els anys 1451 i 1453 també trobem a Armand de Lió, mestre fuster del ducat de Bretanya, fent de testimoni en diversos actes. Un d’ells és al testament del mestre de cases Ramon Fuster, procedent del comtat de Foix, però que aleshores residia a Berga, on ja s’havia promès amb Andreua. La documentació, a més, permet intuir una certa vinculació entre l’esmentat Ramon Fuster i Arnau d’Arqueis, que vivia a Berga, però que també era oriünd de Foix. Dóna la impressió, que l’inici i el desenvolupament de la guerra civil catalana frenà, poc o molt, aquest flux humà ultrapirinenc, encara que molts ja es trobaven des de feia algun temps en territori català. La guerra civil del segle XV va tenir al Berguedà unes conseqüències importants i alguns immigrants francesos lògicament s’hi van veure implicats. Aquest és el cas del gascó Pere Ares, que el 1472 es trobava comba-

tent al costat dels consellers de la vila de Berga, quan es va prendre la Coma de Farners. Som conscients, que es tracta de testimonis molt aïllats, encara que, de ben segur, un rigorós rastreig a la documentació –sobretot notarial– dels segles XIV i XV en faria aflorar molts més³.

Els anys situats entre final del segle XV i 1540 han estat qualificats per Nadal i Giralt com una fase ascendent en relació a l'arribada d'immigrants francesos a Catalunya. I estableixen dues fases més: una de plenitud immigratòria, des de 1540 a 1620, i una altra de declivi del corrent, des de 1620 a 1660. Val a dir que després del treball de Nadal i Giralt han aparegut nombrosos estudis sobre el tema, alguns confirmant i fent extensives les seves conclusions, altres afegint alguns matisos i, alguns, encara, amb un marcat to crític i revisionista. De totes formes, nosaltres continuarem utilitzant la seva periodificació a efectes pràctics⁴.

ELS ESTUDIS LOCALS

Pel que fa al Berguedà, en qualsevol tipologia documental dels segles XVI i XVII o, fins i tot, d'una cronologia posterior hi advertim la presència d'immigrants francesos, majoritàriament occitans. Són comptats els manuals notariais d'arrendaments i parceries, els lligalls de capítols matrimonials o testaments, els volums de censals contrets amb els corresponents repertoris de pensions rebudes, les llistes de compliment pasqual, etc., on no hi constin individus nascuts a l'altra banda dels Pirineus. És precisament la documentació emanada de la batllia i de la notaria de San-

3. JOAN SERRA I VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*, llib. II *Universitat i singulars*, Barcelona, 1947, p. 158-159 i 427. Les notícies d'estrangers residents a la vila de Berga són extretes de l'Arxiu Parroquial de Santa Eulàlia de Berga [abreujat APSEB], Notariais, vol. 31, fols. 76r i 215r; i vol. 251, fols. 10r, 84r, 85r i 93v (aquestes anotacions notariais ens han estat proporcionades per M. Dolors Santandreu i Soler). ALBERT RUMBO I SOLER: "Dues referències inèdites sobre el Corpus berguedà al segle XV", *L'Erol. Revista cultural del Berguedà*, 67 (2000), p.24-29, esp. el document transcrit a l'annex.

4. NADAL I GIRALT: *Immigració i redreç*, p.121-129, esp. el balanç historiogràfic que fa al "Pròleg" Jaume TORRAS (p. 11-18). També és interessant l'estat de la qüestió que planteja ALBERT GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Catalunya, 1550-1640*, Madrid, 1998, p. 62-68; i la nombrosa bibliografia que reuneix Valentí GUAL I VILÀ, "Gavatxos", *gascons, francesos. La immigració occitana a la Catalunya moderna (el cas de la Conca de Barberà)*, Barcelona, 1991, p. 85-88, i "Demografia en els segles XVI i XVII. Els occitans", *Atles d'Història de Catalunya*, Barcelona, 1995, p. 138-139 i 283.

ta Maria de Borredà, que permet a Rosa Serra constatar l'existència d'un nombrós contingent occità en aquesta parròquia des de mitjan segle XVI. La major part d'immigrants els documenta treballant de mossos i pastors o bé sotmesos a règims de parceria i de masoveria, les clàusules dels quals gairebé sempre acabaven imposant els pagesos benestants de l'indret. En bona mesura, sembla que els nouvinguts van contribuir a guanyar terres i a diversificar els tipus de conreu. Significativament, l'autora cita les apel·lacions d'alguns mossos i jornalers estrangers a la cort del batlle de Borredà. Així, els treballadors del mas Camprubí es queixaven a l'any 1558 que l'amo no els pagava el que els devia. Altres, amb millor sort, van casar-se a Borredà mateix i aconseguiren establir-se en una gleba de terra. Aquest és el cas de Joan Pagès, del bisbat de Sant Flor, que es casà amb Eulàlia Serra de Borredà el 1566 i en concepte de dot va rebre "*un tros de terra per fer huna casa*". Entre 1584 i 1630 hem localitzat una desena de capítols matrimonials, que il·lustren aquesta mateixa situació. A finals del segle XVI i durant els primers decennis del segle XVII, el volum d'estrangers residents a Borredà devia augmentar notablement, atès que fins i tot molts dels rectors de la parròquia eren d'origen francès: Joan Morat (1590-1593), Bernat Canet (1594), Antoni Ves (1613) o Antoni Verdolac (1615-1618 i 1630)⁵.

En parròquies estrictament rurals, la bibliografia disponible també hi menciona algunes famílies provinents del regne de França. Mossèn Antoni Bach, en un buidatge no seriat d'un manual notarial de Sant Martí de Correà n'hi troba una desena entre 1593 i 1603. Amb posterioritat a aquesta darrera data i fins a 1687 en documenta altres, establerts a Correà mateix i també al Cint, a Querol, a Montmajor i a Montclar. Alguns d'ells, provinents dels bisbats de Tula i Rius, els troba treballant com a picapedrers, però curiosament també hi troba un mestre teuler: Joan Artigues mort a la casa de la Selva el desembre de 1674⁶.

5. ROSA SERRA I ROTÉS: "Inici de l'època moderna. Segles XVI i XVII", *Borredà*, Berga, 1990, p. 134-137. Arxiu de la Corona d'Aragó [abreujat ACA], Diversos, Locals, Borredà, Capítols i testaments, núm. 16 (1584-1630), s. f., i Arxiu Episcopal de Vic [abreujat AEV], Parròquies, Borredà, Baptismes, A 1 (1583-1622), fol. 16.

6. ANTONI BACH I RIU, *Montmajor i el seu Comú*, Solsona, 2002, p. 31-32. Vegeu també MÀRIA DEL AGUA CORTÉS ELÍA, "Demografia històrica", *L'Erol. Revista cultural del Berguedà*, 63 (1999), p. 15.

Nogensmenys els nuclis urbans també van ser punts d'arribada d'aquest corrent migratori. A la vila de Bagà, per exemple, s'havien superat amb escreix les expectatives creades durant la segona meitat del segle XIV, quan es pretenia omplir el buit demogràfic deixat després del 1348 amb gent provinent d'altres encontorns. L'actitud dels prohoms de la vila sembla ser, fins i tot, contrària a la dels seus avantpassats medievals. A començament segle XVII, ja hi havia una confraria formada bàsicament per estrangers “*i a ella eren tinguts de pertànyer els qui no eren fills de la terra*”, segons diu Serra i Vilaró. Un consell general celebrat l'any 1617 determinà:

“que per quant Jaume, gendre de la Bisbessa, pretén ser català y la vila tinga fundada sa intenció, per no ser natural de la present vila, que dins un mes amostre de haont és natural, altrament sia obligat a acceptar lo càrrec de capità de Nostra Senyora dels Estrangers y, en sa recusació, sia privat de tots los comuns y altres drets [...] que los habitants de la present vila tenen acostumat y per dassò se dóna poder als senyors cònsols que fassen en ançò lo que més convinga”.

Pel que fa a aquesta citació, hem de dir que, encara que a l'època l'apel·latiu *estranger* podia ser aplicat a qualsevol persona vinguda de fora d'un radi geogràfic relativament proper, creiem que en aquest cas no hi ha dubte que s'està utilitzant per designar els francesos establerts a la vila⁷.

Montañà i Pujol també troben a Gironella una colla d'immigrants ultrapirinencs instal·lats a la població entre els darrers anys del segle XVI i la primera meitat del segle XVII. Tot i la conscient dificultat de poder esbrinar quin percentatge representaven en relació a la població autòctona, aconsegueixen evidenciar l'estada de 33 famílies d'origen occità a la vila, que treballaven de mestres de cases, picapedrers, serradors, teixidors o cirurgians. Segons els autors, els descendents d'algunes de les nissagues han perdurat fins als nostres dies a Gironella (Cotxarrera, Desclau, Latri-lla...), mentre que altres van anar abandonant la població, però hi deixaren una profunda empremta (Llabró, Gibert, Dencàs...)⁸.

7. SERRA I VILARÓ: *Baronies de Pinós*, llib. II, p. 158.

8. DANIEL MONTAÑÀ I BUCHACA, JOAN PUJOL I ROS: “L'evolució del poblament”, *Gironella. Notes històriques*, Gironella, 1999, p. 38-39.

Aquest conjunt d'informacions, merament emmarcades en l'àmbit local, ens són útils per constatar d'alguna manera que el Berguedà va formar part de l'àrea d'acollida de la població immigrant d'origen occità. Però, dissortadament, no tenim les mateixes referències per a totes les parròquies. El percentatge de parròquies i poblacions, de les quals sabem alguna cosa, és molt reduït. Si bé algunes notícies són dignes de remarcar per la seva singularitat, no ens serveixen per explicar i aclarir, com es va desenvolupar el fenomen migratori a la comarca. No sabem quines causes varen motivar aquesta gent a establir-se al Berguedà i no a un altre lloc, tampoc coneixem amb exactitud d'on emigraven, ni quina posició ocupaven en la complexa estratificació social i productiva, ni podem determinar en quins períodes les arribades van ser més massives. Altra vegada, el principal problema rau en no disposar de documentació de qualitat, d'ampli abast geogràfic i fàcilment quantificable.

Del fogatge de 1553, per exemple, tampoc ens en podem servir. A la vila de Berga s'hi esmenta Joan Gascó; a Espinalbet, Pere Gavaig; a Bagà, Simó Bigorra i Guillem Gavaig; a Gisclareny, Vidal Gascó i "*la gavatxa viuda*"; i a Sant Julià de Cerdanyola, Esteve Gavaig. Tanmateix la font no dóna una imatge nítida de tots els habitants i, menys encara, de la seva identitat⁹. Refiar-se dels cognoms, dels malnoms o dels gentilicis –encara que siguin susceptibles de ser considerats d'origen occità– suposaria caure en una desmesurada manca de rigor i en un imperdonable error metodològic. Després d'haver fet aquesta precisió, ja no cal parlar de censos posteriors, atès que no contenen ni una sola relació nominal.

ELS OCCITANS ALS LLIBRES SACRAMENTALS

En aquesta situació, a manca de fonts més òptimes, ens ha semblat oportú aprofitar les dades que ens proporcionen els llibres parroquials, concretament els de matrimoni. Generalment en aquest tipus de registres es consignava l'origen geogràfic dels contraents, cosa que ens permet fer un buidatge sistemàtic formidable a les diverses parròquies. Malgrat tot, aquest tipus de font també presenta algunes limitacions, fora de les derivades del seu estat de conservació, en general bastant precari. Les parrò-

9. Josep IGLÉSIES I FORT, *El Fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, vol. I, Barcelona, 1979, *passim*.

quies del Berguedà, com les de la major part de Catalunya, no comencen els llibres d'esposori fins als darrers anys del segle XVI, cosa que només ens permetrà obtenir informació dels darrers temps de plenitud immigratòria i del posterior període de davallada del fenomen, caracteritzats per Nadal i Giralt¹⁰. Tampoc podem oblidar que l'activitat dels immigrants es desenvolupava en molts altres àmbits i, òbviament, no sempre quedava registrada a les partides de casament. Suposaria una complexa tasca, per exemple, haver d'esbrinar els percentatges de celibat i el nombre de preveres entre els immigrants, les parelles que venien ja esposades o la immigració de caràcter temporer. Un altre dels inconvenients, que pot desvirtuar els resultats, és l'omissió d'informació per part d'alguns rectors –en especial l'origen del nuvi– o el fet de considerar habitant de la parròquia en qüestió l'estranger que ja feia temps que hi residia. Tot i que hi ha moltes notícies que queden fora del nostre abast, creiem que l'estudi dels llibres d'esposalles pot ajudar-nos a obtenir una visió de conjunt que les altres fonts no permeten. En tot cas, per reforçar i superar aquest plantejament, caldria afrontar la quimèrica empresa de consultar, sobretot, els tan nombrosos com incomplets volums i lligalls de documentació notarial dels segles XVI i XVII.

Assumpta Riera i Rosa Serra han emprat les partides de matrimoni, en concret, de Sant Martí de Puig-reig, per posar de relleu algunes caracte-

10. Els llibres sacramentals d'esposori emprats han estat els següents: I.- ACA, Diversos, Locals, Bagà, Parròquia i comunitat de preveres, Matrimonis, vol. 17 (1621-1694). II.- Arxiu Diocesà de Solsona [abreujat ADS], Parròquies, Sant Sadurn del Cint, Baptismes-Matrimonis, núm. 1 (1607-1662). III.- ADS, Parròquies, Sant Martí de Saldes, Baptismes-Matrimonis-Òbits, núm. 1 (1602-1660). IV.- ADS, Monestirs, Sant Pere de la Portella, Santa Maria de la Quar, Matrimonis, núm. 34 B (1580-1623). V.- AEV, Parròquies, Santa Maria de Borredà, Baptismes-Matrimonis-Òbits, ACD 1 (1630-1675). VI.- APSEB, Matrimonis, tom I (1607-1707). VII.- Arxiu Parroquial de Sant Pau de Casserres [abreujat APSPC], Sant Pau de Casserres, Matrimonis, c 1 (1602-1701). VIII.- APSPC, Sant Martí de Montclar, Matrimonis, c 1 (1592-1703). IX.- Arxiu Parroquial de Sant Jaume de Frontanyà, Matrimonis, plec 4 (1599-1640). X.- Arxiu Parroquial de Sant Serni de Montmajor, Sant Martí de Correà, Baptismes-Matrimonis, vol. 1 (1590-1751). XI.- Arxiu Parroquial de Sant Martí de Puig-reig, Matrimonis, vol. 1 (1599-1692). XII.- Arxiu Parroquial de Sant Miquel de Viver [abreujat APSMV], Sant Pere de Serrateix, Baptismes-Matrimonis-Òbits, vol. 1 (1591-1636). XIII.- APSMV, Sant Pere de Serrateix, Matrimonis, vol. 2 (1637-1860). No vam poder consultar el registre de matrimonis de la parròquia de Sant Pere de Madrona, de 1599 a 1732, per la indisponibilitat -a causa de malaltia- de mossèn Joan Noves, aleshores rector de la Vallan. En tot cas vegeu: Manuel RIU: "Algunes notícies històriques de Sant Bartomeu de la Vallan i Sant Pere de Madrona (1599-1936)", *Quaderns de l'Àmbit de Recerques del Berguedà*, 1 (1991), p. 11-24.

rístiques de les estratègies matrimonials a l'època moderna. Citen, a tall d'exemple, alguns immigrants francesos que contrauen matrimoni amb filles de famílies pageses benestants, encara que aquestes rebien dots francament migrats. Un d'ells és Esteve Masau, de la parròquia de Sant Prim de Capens, bisbat de Tolosa, que el 1624 només obtenia 25 lliures del dot de Joana Serra, de Sant Sadurní de Fonollet, amb qui s'havia casat. Tot i que n'esmenten altres, no es tracta d'un buidatge sistemàtic del registre, car tampoc era la finalitat perseguida per Riera i Serra. Solament Joan Lladó ha fet un sondeig exhaustiu a les partides de matrimoni d'aquesta parròquia, fins a 1692, però no ens és suficient per obtenir una visió territorial més àmplia¹¹. És per aquest motiu que ha estat necessari treballar amb tots els registres matrimonials existents a la comarca, des de 1580 i fins arribar a l'any 1650. D'ells han estat extrets els resultats que presentem a continuació.

Al mes de febrer de 1599, Aulina Niubo de Sant Martí de Puig-reig maridava amb Joan Very, procedent del regne de França. Aquest és el primer enllaç matrimonial que tenim registrat a les partides de matrimoni entre un estranger i una berguedana. Cap més en podem trobar a finals del segle XVI. L'any següent n'apareixen dos més: un d'ells és Bernat Bardaró, que es casà amb Beneta Vilardell a la parròquia de Santa Maria de la Quar, i l'altre, Toni Pujolet, que va contraure matrimoni amb Violant Caire de Sant Martí d'Avià, tot i que també s'establiren a Puig-reig. És cert que l'estat i les característiques de la mateixa documentació impedeixen de poder anar gaire més endarrere, però durant el decenni posterior a 1600 tan sols hem localitzat 14 matrimonis realitzats entre dones del Berguedà i immigrants occitans. De la vila de Bagà no en tenim informació; però a Sant Martí de Montclar se n'hi casen quatre; a Berga dos, a Sant Pau de Casserres dos i a Puig-reig també dos; i només un a Sant Martí de Corrà, un a Sant Jaume de Frontanyà i un altre a Serrateix. A Saldes no s'hi casa cap home nascut al regne de França.

11. Assumpta RIERA, ROSA SERRA, "La dona i el matrimoni", *L'Erol. Revista cultural del Berguedà*, 26 (1989), p. 22-23. JOAN LLADÓ, *Puig-reig: llibre de matrimonis: 1599-1692*, treball inèdit presentat a la Universitat de Barcelona, Barcelona, 1996. Aquest treball és citat per F. XABIER GUAL I RAMÍREZ, VALENTÍ GUAL I VILÀ i CARLES MILLÀS i CASTELLVÍ, "La immigració francesa a Catalunya: el cas del Baix Llobregat (segles XVI i XVII)", *Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1998, vol. I, p. 136 i 143.

Durant els deu anys que transcorren entre 1611 i 1620 augmenta en dos el nombre d'enllaços en els quals el nuvi és d'origen immigrant. La majoria els trobem localitzats a Berga i a Sant Martí de Montclar, quatre a cada una de les parròquies, seguides per Puig-reig, on n'hi ha tres. La resta apareixen de forma molt puntual a Bagà, a Sant Sadurní del Cint o a Correuà.

El nombre total de marits arribats entre 1621 i 1630 es mostra invariable, amb 16, respecte del decenni anterior, però notem que ja no mantenen la mateixa distribució a les parròquies de la comarca. A Sant Martí de Montclar, per exemple, on fins al moment n'havíem localitzat més, solament s'hi registra l'enllaç entre el francès Ramonet Ludor i Caterina Bonet. La major part dels immigrants occitans contrauen matrimoni a la vila de Berga. La parròquia de Santa Eulàlia de Berga duplica –arribant als vuit– el nombre de matrimonis en els quals l'espòs és de l'altra banda dels Pirineus. També hem trobat un parell de contraents estrangers a Sant Pau de Casserres i la mateixa quantitat a Saldes, on s'hi estableixen Bernat Pons i Bernat Antràs, aquest darrer oriünd del bisbat de Coserans.

El període decennal comprès entre 1631 i 1640 gairebé dobla el nombre total de marits estrangers establerts al Berguedà respecte els deu anys anteriors, ja que de 16 ascendeixen a 30. Es conserven, però, els mateixos comportaments en relació al període precedent, en el sentit que cada vegada són més aïllats els casaments amb marit francès a les parròquies rurals: dos a Sant Jaume de Frontanyà, dos a Casserres i només un a Sant Sadurní del Cint: el vidu Joan Laran, del bisbat de Comenge, i Esperança Codozell, de Montclar. La major part d'ells tenen lloc als nuclis urbans, a les viles de Berga i Bagà, on s'esposen respectivament 15 i 7 occitans, seguits amb força diferència per Puig-reig, on s'hi casaren tres estrangers.

Els darrers deu anys estudiats corresponen ja a un clar període de descens del ritme migratori. El nombre d'occitans trobats als llibres parroquials d'esposori no corresponen ni a una quarta part dels registrats entre 1631 i 1640; entre tots són poc més de mitja dotzena. Altra vegada la vila de Berga és la població, que acull més matrimonis amb marits estrangers, però tot i així aquests es redueixen a quatre. A Casserres només va casar-s'hi l'occità Joan Verges; a Sant Martí de Montclar, Antoni Bori, i a Serrateix, Joan Baur¹².

12. Vegeu la *Gràfica A* i la *Taula B*.

Fins aquí, hem donat a conèixer algunes de les xifres d'immigrants occitans a cada una de les parròquies. Amb aquestes dades hem pogut veure que la major part d'estrangers varen casar-se a Berga, però òbviament aquestes xifres estan molt relacionades amb els volums demogràfics de cada una de les localitats. És a dir, d'aquesta forma el nombre absolut d'estrangers establerts és més gran a les viles que no pas a les petites parròquies. Necessàriament cal veure, des d'una altra perspectiva, quina és la proporció d'occitans en relació a la població autòctona. Aquesta proporció l'hem obtingut a partir del nombre total de matrimonis celebrats. Encara que els períodes no es corresponen exactament a totes les parròquies, poden cobrir-se força bé els primers cinquanta anys del segle XVII. A Bagà, per exemple, un 4'43% dels 203 matrimonis contrets entre 1619 i 1650, corresponen als realitzats amb un marit d'origen francès, i a Sant Pau de Casserres, un 6'12% dels 147 esposoris celebrats entre 1602 i 1650. De l'aplicació d'aquesta operació ens ha resultat que Sant Sadurní del Cint és la parròquia amb un percentatge més baix, un 1'25% entre 1609 i 1650, mentre que a Sant Martí de Montclar és on aquest és més alt, un 11'32% entre 1592 i 1650. Tret d'aquestes darreres diferències no poden percebre's variacions importants. Únicament podem dir que els occitans vinguts van tenir una major preferència per les poblacions del Baix Berguedà. A la vila de Berga hem pogut comptabilitzar 632 matrimonis, des de 1607 fins a 1650, i d'entre aquests un 5'22% dels cònjuges masculins procedia del regne de França. El valor en si mateix no difereix massa del que pot calcular-se de mitjana per al conjunt de les onze parròquies estudiades: un 5'11% de les 1680 partides de casament analitzades¹³.

Val a dir que es tracta d'un percentatge francament baix en relació als 19% que es troben a Mataró entre 1617 i 1625; als 17% de Vilafranca del Penedès al primer quart del segle XVII; als 23% que entre 1576 i 1625 contrauen matrimoni a la parròquia de Sant Just i Pastor a Barcelona; als 9'06% de Vilabella, a l'Alt Camp; als 25'94% localitzats a Valls entre 1600 i 1640; als 15'10% que Torras troba a Igualada, durant el període 1551-1630; als 13'81% que arriben a Rubí entre 1575-1625; etc. Cap de les proporcions –obtingudes també amb llibres d'esposori– és tan baixa com al Berguedà. Només Valentí Gual observa valors inferiors en poblacions con-

13. Vegeu la *Taula C*.

cretes de la Conca de Barberà, Jaume Dantí a petites parròquies del Vallès Oriental i Joan Lladó a localitats del Solsonès, encara que un balanç global de totes elles queda per damunt del 5'11% que nosaltres hem calculat. Per aquest motiu, no estem d'acord amb mossèn Bach quan, referint-se a una part del Berguedà, diu: “durant alguns anys, vora el 20 per cent dels matrimonis de les nostres parròquies eren de persones del regne de França”¹⁴.

De gairebé la meitat dels nouvinguts no coneixem el lloc d'on varen emigrar. El més habitual és trobar-los designats com a “*stranger*”, “*del regne de Fransa*” o “*fransès*”, encara que en algunes ocasions, ja fos per la bona cura o per l'interès del rector encarregat de consignar el matrimoni, també s'hi fa constar el bisbat de procedència. Les viles, les parròquies o els llogarrets d'origen difícilment apareixen anotats. Si ens servim de les partides de casament més completes resulta que Tula, al Baix Llesmosí, és el bisbat occità que aporta més immigrants al Berguedà; bona part s'establiren a Berga, tot i que alguns també ho van fer a Sant Jaume de Frontanyà i a Serrateix. A continuació hi tenim els bisbats de Pàmies i d'Agen, situats l'un a frec del bisbat d'Urgell i l'altre a la Gascunya, de cada un dels quals partiren sis homes. Després van contraure matrimoni amb dones de Berga, de Bagà, de Casserres, de Montclar i de Puig-reig. A jutjar per les partides que ens informen de l'origen del nuvi, de Càors i de Comenge també parteixen el mateix nombre d'homes: cinc de cada un dels bisbats, que després localitzem a Berga, a Bagà i escampats per diverses parròquies del Baix Berguedà. La diòcesi de Sant Flor, que limita amb la de Tula, exportà quatre persones al Berguedà. A la vila de Bagà també s'hi van casar dos homes procedents del bisbat prepirinenc d'Alet. Però de les diòcesis d'Auloron, Coserans, Llemotges, Rius, Rodés i Tolosa només hi emigrà un individu de cada una d'elles. Cal destacar que l'únic estranger arribat a terres berguedanes de fora d'Occitània és el sastre Joan Picart, nascut al comtat de Borgonya; apareix al mes de juny de 1612, quan va casar-se amb Àngela Soques, filla de Guillem Soques de Sant Pau de Casserres¹⁵.

14. Hem extret totes aquestes dades de l'obra de GUAL: “*Gavatxos*”..., p. 11-14, i de la comunicació de GUAL, GUAL I MILLÀS: “La immigració francesa...”, p.136-144. El treball inèdit que citen de Joan LLADÓ (*Puig-reig...*), esmenta un percentatge del 5% de marits francesos en relació al nombre total de matrimonis. A nosaltres ens resulta del 7'46% en aquesta mateixa localitat. La diferència cal cercar-la en l'abast cronològic de cada un dels treballs: el nostre fins a 1650 i el seu fins a 1692. BACH, *Montmajor*, p. 31.

15. Vegeu la *Taula D*.

En un altre ordre de coses, cal dir que la millora conjuntural, que es desprèn de l'estudi del moviment vegetatiu a les diverses parròquies i que per força resta totalment lligada al context de bonança econòmica, no es pot deure ni de bon tros a la immigració francesa. En tot cas aquesta no és la causa sinó la conseqüència d'aquest ablaniment. Els pocs estrangers que s'instal·laren al Berguedà ho van fer, perquè van trobar una situació que permetia la incorporació de més gent al mercat de treball o un tros de terra on fer vida i fundar una nova família. La majoria d'aquells que coneixem la professió no destaquen o no poden ubicar-se en un mateix ram productiu. Gairebé una dotzena treballaven de mestres de cases, sobretot a Berga. Aquest és el cas de Joan Santbonet, Joan Gibert, Joan Vers, Pere Cotal o Joan Mateu, entre alguns altres. Un també el trobem a Bagà i un altre a Casserres. És probable que el creixement de la població de la primera meitat del segle XVII hagués obligat a aixecar cases o nous pisos sobre les que ja estaven construïdes. A Berga també hi van anar a parar alguns bracers (5), serradors (2) i jornalers (2). Hem trobat també estrangers amb altres professions: un calderer, un carboner, un cardador, un faroler, un llaurador, un mercer, un militar, un moliner, un pagès, un paraire, un sastre i un teixidor. Tots ells bàsicament establerts a Berga. En un 57% de les partides no es fa constar quina era la dedicació professional dels nousvinguts, especialment a les parròquies rurals. Aquesta coincidència fa creure que es tracta de gent amb oficis no excessivament especialitzats, que treballaven al camp de pastors, mossos, parcers, masovers, etc. Ho hem vist d'alguna manera en parlar del contingent occità a la parròquia de Santa Maria de Borredà. Hem contrastat també la dedicació professional dels estrangers arribats al Berguedà i la dels pares de les respectives núvies, però en general les coincidències no són remarcables; en el cas de ser-ho hi haguéssim pogut llegir algunes vinculacions de tipus endogàmic. Tampoc ho són entre els immigrants occitans i els seus pares. Dels onze mestres de cases als quals ens hem referit, per exemple, solament dos tenien el mateix ofici que el seu progenitor, els altres eren fills de pagesos i d'un fuster. Potser caldria veure en això una adaptació a la necessitat de mà d'obra¹⁶.

Les omissions de dades als llibres sacramentals de matrimoni també obstaculitzen poder saber quin era l'estat civil dels contraents. Aquesta

16. Vegeu la *Taula E*.

mancança es dona en tres quartes parts dels casaments registrats. Dels restants hem pogut saber que un 47'62% dels homes estrangers que varen contraure matrimoni eren vidus i un 52'38% solters. Cap dels vidus l'hem localitzat casant-se amb una vídua. El més habitual és que celebressin matrimoni amb noies solteres, “*donzelles*” en la terminologia de l'època. Aquest és el cas de Joan Laran –ja l'hem esmentat abans– que es casà amb Esperança Codolell a Sant Sadurní del Cint el setembre de 1620. En algunes ocasions, també hem pogut localitzar nuvis “*fadrins*”, solters, casant-se amb dones vídues. Joana Maria, vídua del sastre Joan Afrà, de Sant Mateu de Bages, per exemple, va maridar el 1635 amb Pere Gilet, un jove estranger solter que vivia a la vila de Berga. Curiosament, Pere Gilet havia vingut al Berguedà amb el seu pare, Esteve Gilet; a aquest darrer ja feia temps que se li havia mort l'esposa i en arribar va contraure matrimoni en segones núpcies amb Magdalena Cirera, de Santa Maria de Borredà, un any abans que es casés el seu fill.

Els registres matrimonials també ens proporcionen algunes notícies relatives al cicle biològic, per exemple, sobre l'estat vital dels pares dels contraents. Si ens fixem només en les partides on aquestes dades són anotades, tenim en el cas dels nuvis, que un 73% tenen els pares ja morts; un 13'04% tenen el pare viu i la mare difunta; un 8'69% tenen els pares vius; i un 4'34% tenen el pare mort i la mare encara viva. Les xifres són prou clares: la major part dels immigrants occitans tenen els pares morts. El fet de quedar desarrelats i sense família devia ser també una de les causes, que motivaven aquests homes a partir de les seves localitats d'origen. També és possible que molts d'aquells que només tenien el pare viu emprenguessin conjuntament el viatge a l'altra banda dels Pirineus. Pel que fa als progenitors de les dones, que es casaren amb ells, tenim els següents percentatges: un 41'17% de les esposes tenen el pare mort i la mare viva; un 32'35% tenen els pares vius; un 23'52% tenen els pares difunts; i un 2'94% només tenen viu el pare. Pel que pot apreciar-se moltes núpcies encara tenen la mare viva o bé el pare i la mare. La diferència d'aquests percentatges amb els dels pares dels nuvis segurament rau en l'edat més baixa de les dones a l'hora de contraure matrimoni.

De dones occitanes casades amb berguedans també en tenim algunes. Una d'elles és Maria, “*oriundi ex Galliae*”, que al novembre de 1618 va celebrar les noces amb Antoni Cortina de Sant Pau de Casserres. Una altra, Joana Narbó, l'hem trobat a Sant Martí de Montclar l'any 1617,

quan va casar-se amb Bernat Boixadera, àlias Bernat de Sant Feliu. Joana era filla d'unes segones núpcies de la seva mare amb Bernat Narbó, però abans havia format matrimoni amb l'occità Joan Gascó. També a Montclar va celebrar-se la boda entre Llúcia Codolell, del regne de França, i Joan Santacreu; era al 4 d'abril de 1606, amb Joan Selva i Celdoni Castell per testimonis.

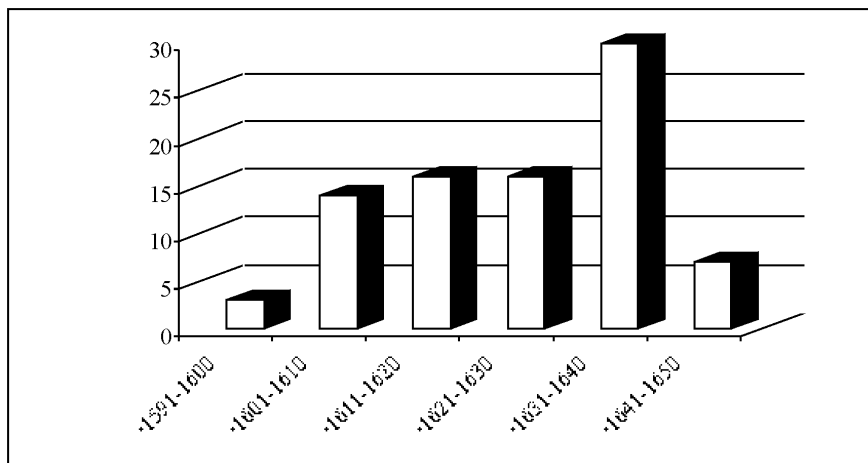
CONSIDERACIONS FINALS

En relació al conjunt de Catalunya, tot fa pensar que el flux migratori en aquesta comarca és de caràcter més aviat residual. És possible que els occitans que van arribar a terres berguedanes siguin aquells que no van trobar lloc a la Depressió Central, al litoral o a l'àrea barcelonina, on els volums demogràfics ja s'havien anat equilibrant entre finals del segle XVI i el primer terç del segle XVII, en bona part gràcies al mateix fenomen migratori. El raonament adquireix més versemblança, si tenim en compte el ritme de les arribades. Des de l'any 1620, que Nadal i Giralt consideren d'inici d'un període de descens de la immigració a Catalunya, veiem que –a la nostra comarca– aquesta es manté uniforme, almenys durant deu anys més, i de 1630 a 1640 fins i tot augmenta. La cronologia del fenomen, per tant, també s'escapa a la d'altres comarques. Els immigrants francesos eren atrets per les bones condicions econòmiques i demogràfiques del territori, però en aquest sentit el Berguedà no sembla que fos per ells un destí massa afalagador, almenys en relació a les terres catalanes més meridionals. En qualsevol cas, queda clar que el fenomen migratori, si bé sembla generalitzat arreu de Catalunya, no obeeix a un mateix model.

No podem dir, doncs, que el contingent estranger suposés un factor decisiu en el creixement de població, que el Berguedà va experimentar durant aquest període, únicament devia ajudar a omplir petits buits demogràfics en algunes poblacions, però amb un caire bàsicament testimonial. Finalment cal insistir que les dades són d'un grup poc nombrós de parròquies i amb una acotació que no depassa la segona meitat del segle XVII. Hagués estat interessant poder treballar amb els llibres d'esposori de parròquies com Santa Maria de Borredà, on el grup d'estrangers presumiblement hi va tenir un pes més significatiu. En qualsevol cas, els llibres sacramentals ens han fornint unes dades percentuals, que poden ser utilit-

zades a tall comparatiu amb la resta del territori català, cosa que altres tipologies documentals no permeten. Per altra banda, per aconseguir una informació de més qualitat sobre aquests homes i dones que en un moment determinat es van establir al Berguedà, s'hauria de realitzar un laboratori buidatge als arxius de la comarca amb l'aplicació ulterior d'un mètode de creuament de fonts.

Gràfica A. Ritmes d'arribada d'occitans al Berguedà en decennis (fins a 1650)

Taula B. Parròquies i períodes d'arribada d'occitans en decennis (fins a 1650)

	1591-1600	1601-1610	1611-1620	1621-1630	1631-1640	1641-1650	TOTAL
Sant Esteve de Bagà	-	-	1	1	7	0	9
Santa Eulàlia de Berga	-	2	4	8	15	4	33
Sant Pau de Casserres	-	2	2	2	2	1	9
Sant Sadurní del Cint	-	0	1	0	0	0	1
Sant Martí de Correuà	0	1	1	0	-	-	2

	1591-1600	1601-1610	1611-1620	1621-1630	1631-1640	1641-1650	TOTAL
Sant Jaume de Frontanyà	0	1	0	0	2	-	3
Sant Martí de Montclar	1	4	4	1	1	1	12
Sant Martí de Puig-reig	1	2	3	1	3	0	10
Santa Maria de la Quar	1	1	0	0	-	-	2
Sant Martí de Saldes	-	0	0	2	0	0	2
Sant Pere de Serrateix	0	1	0	-	-	0	3
TOTAL	3	14	16	16	30	7	86

Taula C. Marits occitans a les parròquies del Berguedà
(fins a 1650)

	Dates extremes	Nombre total de marits	Marits occitans	% sobre el total de marits
Sant Esteve de Bagà	1619-1650	203	9	4,43
Santa Eulàlia de Berga	1607-1650	632	33	5,22
Sant Pau de Casserres	1602-1650	147	9	6,12
Sant Sadurní del Cint	1609-1650	80	1	1,25
Sant Martí de Correà	1591-1628	52	2	3,4
Sant Jaume de Frontanyà	1599-1640	53	3	5,66
Sant Martí de Montclar	1592-1650	106	12	11,32
Sant Martí de Puig-reig	1599-1650	134	10	7,46
Santa Maria de la Quar	1580-1623	87	2	2,29
Sant Martí de Saldes	1602-1650	87	2	2,29
Sant Pere de Serrateix	1592-1650	99	3	3,03
TOTAL	-	1680	86	5,11

Taula D. Parròquies d'acollida i bisbats de procedència (fins a 1650)

	Alet	Agen	Auloron	Càors	Comenge	Coserans	Llemoignes	Pàmies	Rius	Rodés	Sant Flor	Tula	Tolosa	<i>Comtat de Borgonya</i>	No consta	Total
Sant Esteve de Bagà	2				1		1	1							4	9
Santa Eulàlia de Berga		3		2	1			2	1	1	4	7			12	33
Sant Pau de Casserres		2						1						1	5	9
Sant Sadurní del Cint					1											1
Sant Martí de Correà			1		1											2
Sant Jaume de Frontanyà				1	1							1				B
Sant Martí de Montclar				1				1							10	12
Sant Martí de Puig-reig				1				1					1		6	10
Santa Maria de la Quar															2	2
Sant Martí de Saldes						1									1	2
Sant Pere de Serrateix												1			2	3
TOTAL	2	6	1	5	5	1	1	6	1	1	4	9	1	1	42	86

Taula E. Professi3 dels immigrants occitans arribats al Berguedà (fins a 1650)

	Bracer	Calderer	Carboner	Cardador	Faroler	Jornaler	Llaurador	Mercer	Mestre de cases	Militar	Moliner	Pagès	Paraire	Sastre	Serrador	Teixidor	No consta	Total
Sant Esteve de Bagà									1								8	9
Santa Eulàlia de Berga	5	1		1	1	2		1	8			1	1		2	2	8	33
Sant Pau de Casserres			1				1		1		1			1	1		3	9
Sant Sadurní del Cint																	1	1
Sant Martí de Correà												1					1	2
Sant Jaume de Frontanyà																	3	3
Sant Martí de Montclar										1							11	12
Sant Martí de Puig-reig																	10	10
Santa Maria de la Quar																	2	2
Sant Martí de Saldes																	2	2
Sant Pere de Serrateix									1								2	3
TOTAL	5	1	1	1	1	2	1	1	11	1	1	2	1	1	3	1	49	86